

# LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJS

# 15

*Jan Sawicki*

*Mykolas Rōmeris ir buvusios*

*Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės  
žemių tautinės problemos*

1999

LIETUVIŲ  
ATGIMIMO ISTORIJS  
STUDIJS



Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

# LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

15

*Jan Sawicki*  
*Mykolas Römeris ir buvusios*  
*Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės*  
*žemių tautinės problemos*

VILNIUS



1999

UDK 947.45  
Li-191

REDAKCIŅĒ KOLEGIJA:

*Antanas Kulakauskas*  
*Česlovas Laurinavičius*  
*Raimundas Lopata*  
*Egidijus Motieka* (vyriausiasis redaktorius)  
*Vladas Sirutavičius*  
*Darius Staliūnas*  
*Giedrius Subačius*

Iš lenkų kalbos vertė  
*Irena Tumelytė*

Redakcinė kolegija dėkoja  
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui  
bei Atviros Lietuvos fondui,  
prisidėjusiems prie knygos išleidimo

ISSN 1392-0391  
ISBN 9986-752-52-3

© *Jan Sawicki*, 1998  
© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1999  
© Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999  
© Vertimas į lietuvių kalbą – *Irena Tumelytė*, 1999  
© Eugrimas, 1999

# TURINYS

Pratarmė .....	7
Įvadas .....	9
I. MYKOLO RÖMERIO GYVENIMO KELIAS .....	15
1. Vaikystė ir jaunystė .....	15
2. „Krajovců“ Vilniuje .....	23
3. Karų ir revoliucijų sūkuryje .....	35
4. Lietuvos valstybės tarnyboje .....	51
II. MYKOLAS RÖMERIS IR BUVUSIOS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS ŽEMIŲ TAUTINĖS PROBLEMOS .....	76
1. XIX a.–XX a. pradžios lenkų politinės minties atstovų požiūris į istorinės Lietuvos žemių tautines problemas .....	76
2. Mykolas Römeris ir Abiejų Tautų Respublikos paveldas .....	80
3. Apie buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių nevienalytiškumą .....	88
4. Lietuva karo meto Mykolo Römerio koncepcijose .....	110
III. TAUTINĖS PROBLEMOS TARPUKARIO EUROPOJE IR LIETUVOS TAUTINĖJE VALSTYBĖJE .....	135
1. Tautinis klausimas Europoje po 1918 metų .....	135
2. Tarpukario laikotarpio Lietuvos Respublikos tautinės problemos .....	142
IV. NUO LIETUVIŲ IR LENKŲ TAUTINĖS SAVIMONĖS „DVILAIPSNISKUMO“ IKI „DVILYPUMO“. MYKOLO RÖMERIO TAUTINĖS SAVIMONĖS POKYČIAI .....	161
Pabaigos žodis .....	174
Trumpinimų sąrašas .....	177
Streszczenie .....	178
Asmenvardžių rodyklė .....	184
Vietovardžių rodyklė .....	189

## ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Abramowicz, Ludwik 13, 24, 25, 30, 38, 40, 42, 46, 47, 62–65, 99, 101, 104–107, 112, 116–121, 128, 133, 156, 157, 170–172, 175, 181, 183  
Abramowicz, Witold 30, 36–39, 45, 48, 50, 54, 110, 117, 128, 129  
Ažukalnis, Valerijonas 85
- Bagiński, Stanisław 30, 36, 45, 128–129  
Bańkowski, Witold 36  
Baranauskas, Antanas 85  
Bardach, Juliusz 10, 13, 26, 73, 83, 84, 98, 111, 129, 132, 140, 161, 162, 167, 179  
Barlicki, Norbert 25  
Basanavičius, Jonas 33, 34, 93, 94  
Baudouin de Courtenay, Jan 78, 168  
Bauer, Otto 138  
Bazyłow, Ludwik 79  
Beck, Józef 63–65  
Bethmann-Hollweg, Theobald 116  
Bębnowski 33  
Bichniewicz, Władysław 12, 168, 169  
Bičiūnas, V. 169  
Bieliackinas, Simanas 58  
Bielski, Waclaw 167  
Billewicz, Stefan 167  
Biržiška, Mykolas 12, 24, 27, 30, 33, 34, 44, 45, 50, 54, 55, 59, 61, 68, 71, 72, 172  
Biržiška, Vaclovas 70  
Biržiška, Viktoras 53  
Biuchleris, Oskaras 58
- Boguszewski, Jan 30  
Bogušas (Bohusz) Ksaveras 85  
Boguševič (Baguševič), Francišak 97  
Bortkevičienė, Felicija 38  
Brenšteinas, Mykolas (Brensztein, Michał) 32  
Bucewiczai 25, 26  
Budny, Stanisław 30  
Budrewicz, Stefan 19  
Budrewiczai 19  
Budzyński, Wiktor 12, 146, 149, 150, 153, 154, 169  
Bujnicki, Teodor 69  
Bukowska-Gierszyńska, Maria → Gierszyńska, Maria  
Bukowski, Henryk 21  
Bukowski, Jan 39, 104  
Bulota, Andrius 30, 31  
Bułak-Bałachowicz, Stanisław 129
- Cat → Mackiewicz, Stanisław  
Chajn, Leon 30  
Chlebowczyk, Józef 9, 135, 137, 139, 178  
Chomiński, Ludwik 45  
Cisek, J. 48  
Czartoryski, Adam 76  
Czermak, Wiktor 20
- Čarnas 31  
Čečėta, Viktoras 68, 69  
Čepaitė-Römerienė, Jadvyga 168, 172  
Černichovas, Josifas 31  
Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas 34

- Dambrauskas-Jakštas, Adomas 164  
 Daukantas, Simonas 85  
 Dembovskytė-Romerienė, Sofija (Dem-  
 bowska-Romerowa, Zofia) 161  
 Dembowski, Tadeusz 36  
 Domaševičius, Andrius 45  
 Dowgiało, Dominik 167  
 Dowiatt, Jerzy 167  
 Downarowicz, Medard 42  
 Drymmer, Tomir 154  
 Drzewiecki, Piotr 20  
 Duguit, Leon 175  
 Dunin-Marcinkevič, Vincent 97
- Esmein, Adhemar 20, 175
- Feldman, Wilhelm 26, 118
- Gabrys-Paršaitis, Juozas 26  
 Galvanauskas, Ernestas 142  
 Gediminas 52, 127  
 Giedwiłł, Adam 24  
 Gierszyńska, Karyla 22  
 Gierszyńska, Maria 21, 22, 26  
 Gierszyński, Henryk 21, 78  
 Gierszyński, Stanisław 22, 23  
 Gierszyńskiai 21  
 Gizbert-Studnicki, Waclaw → Studnic-  
 ki, Waclaw  
 Godlewski, Stefan 79  
 Gordziałkowski, Konstanty 20, 126  
 Górski, Konrad 150  
 Grajewski, Adolf 12, 25, 51, 55, 56, 146,  
 151, 169  
 Grimm, David 19  
 Grinius, Kazys 143  
 Grünberg, Karol 76–78, 114, 121
- Habsburgai 137  
 Hass, Ludwik 38  
 Herbačiauskas, Juozapas Albinas 26,  
 171, 172  
 Hymans, Paul 132, 158  
 Hitler, Adolf 70, 71  
 Hłasko, Józef 32  
 Hohenzollernai 116
- Hroch, Miroslav 9, 178  
 Hurka, Josif 92
- Ivanauskai 162, 163  
 Ivanauskas, Tadas 22, 162  
 Ivanovski, Vaclav 162  
 Ivinskis, Laurynas 85  
 Iwanowski, Jerzy 162  
 Iwanowski, Stanisław 162
- Jablonskis, Jonas 24  
 Jałowiecki, Mieczysław 36  
 Jankowski, Czesław 101  
 Jankowski, Jerzy 25, 31  
 Janulaitis, Augustinas 30, 31, 49, 57, 58  
 Jellinek, Georg 175  
 Jogailaičiai 112, 117  
 Jonas III Sobieskis 15  
 Jucevičius (Jucewicz), Liudvikas 85  
 Jundziłł, Zygmunt 12, 45, 48–50, 69, 98,  
 128  
 Jurginis, Juozas 33, 34  
 Jurkiewicz, Jan 10, 23–25, 29, 31, 35,  
 51, 79, 100, 101, 111, 115–119, 121,  
 122, 127, 132, 133, 146  
 Jurkowski, Roman 23, 25, 32, 33, 101  
 Juška, Antanas 85
- Kairys, Steponas 12, 30, 45, 49, 89  
 Kalemka, Sławomir 13, 76, 77  
 Kamolowa, Danuta 16  
 Karbowiak, Antoni 20  
 Karłowicz, Jan 78  
 Karpowicz, A. 25  
 Katelbach, Tadeusz 12, 63, 154, 169  
 Kieniewicz, Stefan 16, 59, 68, 73, 77  
 Klott, Jan 24, 36  
 Kmicik, Stanisław 80  
 Kognowiecki, Stanisław 36  
 Komorowski, Zygmunt 168  
 Kondratovičius, Liudvikas (Sirokomlė),  
 (Kondratowicz, Ludwik-Syrokomla)  
 85  
 Konopackij 55  
 Kończal, Paweł 36  
 Korewo, Bohdan 12, 153



- Korwin-Milewski, Hipolit 12, 25  
 Kościalkowski, Marian 128  
 Kovalevskij, Maksim 20  
 Kraskovskij, Ivan 31  
 Kraszewski, Józef Ignacy 78  
 Krivickas, Domas 68, 71  
 Krzywicki, Ludwik 12, 17  
 Krzyżanowski, Bronisław 24, 26, 29, 30,  
     36, 68, 69, 103, 128  
 Kulakauskas, Antanas 85, 162  
 Kuncewicz, Zenon 30  
 Kunčiuvienė, Eglė 34  
 Kurietis, A. 89  
 Kurzowa, Zofia 81, 105
- Landsbergis 161  
 Laskowicz, St. 25  
 Lastovski, Vaclav 45  
 Latkin, Vasilij 19  
 Leonas, Petras 46, 49, 58  
 Leroi-Beaulieu, Anatol 20  
 Lewandowski, Józef 114, 125  
 Limanowski, Bolesław 12, 21, 41, 78,  
     85, 89, 140, 175  
 Limanowski, Mieczysław 69  
 Lopata, Raimundas 10  
 Luckevič, Anton 30, 45  
 Luckevič, Ivan 45  
 Ludkiewicz, Seweryn 33
- Łopaciński, Euzebiusz 33  
 Łossowski, Piotr 10, 13, 21, 34, 48, 49,  
     51, 61, 67, 69, 77, 78, 80, 81, 108, 110,  
     120, 125, 132, 146, 154, 158, 168, 172  
 Łowmiański, Henryk 26  
 Łukomski, Kazimierz 48, 49  
 Łukowski, Ludwik 37
- Maciejewicz, Stanisław 36  
 Mackiewicz, Józef 69  
 Mackiewicz, Stanisław (Cat) 129  
 Makauskas, Bronius (Makowski, Bro-  
     nisław) 12, 149, 150, 154, 157  
 Makowski, Waclaw 24  
 Maksimaitis, Mindaugas 26, 58
- Malinowski, Władysław 38  
 Mańkowski, Józef 30  
 Manteuffel, Gustaw 15  
 Martens, Fiodor 18  
 Matulaitis, Jurgis 55  
 Mendelsohn, Ezra 143, 144  
 Mickevičius, Adomas (Mickiewicz,  
     Adam) 81, 99, 167, 169  
 Miknys, Rimantas 10, 24  
 Mikulicz, Sergiusz 158, 159  
 Milašius, Oskaras (Miłosz, Oskar) 162,  
     167, 168  
 Milwid, Czesław 167  
 Miłosz, Czesław 9, 69, 178  
 Miłosz, Oskar → Milašius, Oskaras  
 Mitkiewicz, Leon 12, 158  
 Mochov 31  
 Mołodcówna, Maria 25  
 Motieka, Egidijus 10, 57  
 Muravjov, Michail 99
- Nabokov, Vladimir 18  
 Nagrodzki, Zygmunt 30, 37, 38, 117  
 Napoleonas 20, 99  
 Narbutas (Narbutt), Teodoras 85  
 Narkiewicz, Adolf 24, 128  
 Narutavičius (Narutowicz), Kazimieras  
     64, 65  
 Narutavičius (Narutowicz), Stanislovas  
     33, 49, 167  
 Nezabitauskis, Kiprijonas 85  
 Niedziałkowska-Dobaczewska, Wanda  
     99  
 Niedziałkowski, Konrad 36, 37  
 Nikolajus II 36
- Ochmański, Jerzy 10, 47, 48, 62, 80, 85,  
     89, 91, 118, 158  
 Okulicz, Kazimierz 10, 12, 33, 37, 48,  
     49, 162, 171  
 Olechnowicz, Franciszek 24  
 Osmołowski, Jerzy 50  
 Ostachiewicz, Kazimierz 31, 39
- Paderewski, Ignacy 125  
 Pajewski, Janusz 42, 76, 78

- Paszkiewicz, Bohdan 12, 56, 145, 151, 152–155, 157  
 Patek, Stanisław 39  
 Petrauskienė, Irena 32, 33  
 Petražickij, Lev (Petrażycki, Leon) 18, 19, 175  
 Petrusis, Juozas 21, 22  
 Pietkiewicz, Zenon 24  
 Piłsudski, Jan 30, 37, 39, 48  
 Piłsudskis, Juzefas (Piłsudski, Józef) 40, 42–45, 47–50, 53, 56, 57, 63–65, 114, 124, 125, 133, 141, 151, 153, 169, 178  
 Piltz, Erazm 98  
 Planiol, Marcel 20  
 Plioteris, Jurgis 85  
 Podkański, Karol 20  
 Pomarański, Stefan 41, 44, 45  
 Poška, Dionizas 85  
 Prapuolenis, Kazimieras 165  
 Prystor, Aleksander 48, 152  
 Putvinskaitė, Marija 22  
  
 Rachuba, Andrzej 15  
 Radzik, Ryszard 162  
 Rett-Ludwikowski, Ryszard 76, 77  
 Rybakov, Ivan 34  
 Rimantas, Juozas 22  
 Ringaila, Zigmantas 22  
 Rimša, Petras 22, 34  
 Romer, Edward 73  
 Römer, Edward 16, 17  
 Romer, Eugeniusz 9, 12, 15–17, 25, 73, 145, 146, 149, 151, 153, 161  
 Romer-Ochenkowska, Helena 9, 40, 65, 66, 161–162, 172  
 Römerienė-Tukałto, Konstancija 16, 17, 19  
 Römeris, Antanas 9, 63  
 Römeris, Mykolas (Mykolas Pijus Paškalis) visame tekste  
 Römeris, Mykolas Juozapas 16  
 Römeris, Mykolas Kazimieras 16, 18  
 Römeris, Motiejus 15, 16  
 Römeris, Steponas 15  
 Römerytė, Celina 27  
 Römerytė (Römerówna) Regina 27  
 Romerowa-Dembowska, Zofia → Dembovskytė-Romerienė, Sofija  
 Romm, Jerzy 28  
 Rosenbaumas 55  
 Rosner, Andrzej 9, 15, 162  
 Rosner, Anna 9, 15, 162  
 Rozentalis 31  
 Ruszczyc, Edward 35  
 Ruszczyc, Ferdynand 12, 35  
 Ruščicas, Ferdinandas → Ruszczyc, Ferdynand  
 Rzymiski, Mateusz (Römeris, Mykolas) 41  
  
 Sawicki, Jan 28, 29, 31, 36, 39  
 Semkowicz, Władysław 12  
 Siemaszko (Semaška), Dominik 39  
 Siemaszko, Zenon 19  
 Sikorski, Władysław 41, 42  
 Sirokomlė (Syrokomla) → Kondratovičius, Liudvikas  
 Skrzypek, Andrzej 40  
 Sławek, Walery 44, 47, 48  
 Sleževičius, Mykolas 38, 49  
 Smetona, Antanas 24, 45, 49, 63, 64  
 Smolka, Stanisław 20  
 Sokolnicki, Michał 20, 21, 27, 41  
 Solak, Zbigniew 31, 48  
 Sorel, Albert 20  
 Stadziewicz, Bolesław 31, 33  
 Staliūnas, Darius 10  
 Stanevičius, Simonas 85  
 Stanislovas Augustas 83, 84  
 Stefanowski, Kazimierz 36  
 Strazdas, Antanas 33, 85  
 Strumiłło, Marian 36  
 Studnicki, Waclaw 22, 32, 36, 37, 39, 40, 115, 117  
 Sukiennicki, Wiktor 36, 40, 115  
 Suleja, Włodzimierz 42  
 Sumorok, Juliusz 31  
 Surwiłło, Tomasz 154, 155  
 Szklennik, Aleksander 12, 27, 40, 45  
 Szum, Jerzy → Jankowski, Jerzy

- Świechowski, Marian 128, 129  
 Świtalski, Kazimierz 48  
 Šabadas, Cemachas 31  
 Šalkauskis, Kazys 58  
 Šaulys, Jurgis 24, 30, 31, 33, 38, 45, 50,  
 63, 115, 118, 120, 167  
 Šilingas, Stasys 30, 31  
 Šliūpas, Jonas 92  
 Tagancev, Nikolaj 18  
 Tardieu, André 20  
 Tiškevičius (Tyszkiewicz), Aleksandras  
 56  
 Toliušis, Zigmās 31  
 Tomaszewski, Longin 173  
 Trzebiński, Józef 33  
 Tukaļo, M. Römerio seneliai 19  
 Tukaļo, Konstancija → Römerienė-Tu-  
 kaļo, Konstancija  
 Tukaļo-Bohdanowiczówna, Zuzana  
 163, 164  
 Tumas-Vaižgantas, Juozas 34, 126, 166  
 Tumėnas, Antanas 58  
 Umbrasas, Jonas 34  
 Umiastowski, Bronisław 36  
 Umiński, Władysław 24  
 Urbšienė, Marija 68, 69  
 Uruski, Seweryn 15  
 Vaižgantas → Tumas-Vaižgantas, Juo-  
 zas  
 Valančius, Motiejus 85  
 Valiūnas, Silvestras 85  
 Veleckas, Kazimieras 69  
 Vileišis, Jonas 30, 31  
 Višinskis, Povilas 24  
 Vytautas Didysis 117, 140  
 Vitte, Sergej 94  
 Vivulskis (Wiwulski), Antanas 22  
 Vrublevskis (Wróblewski), Tadas 12, 26,  
 27, 53, 58, 61, 133, 170, 172, 175, 183  
 Waldenberg, Marek 9, 138, 142, 148,  
 149, 153, 178  
 Walicki, Andrzej 76  
 Wańkiewicz, Karol 12, 16  
 Wasilewski, Leon 26, 79, 91–93  
 Wąsowicz 155  
 Weyssenhoff, Józef 18  
 Węcłowicz, Romuald 69  
 Węsławski, Witold 36  
 Wielhorski, Władysław 25, 142, 143,  
 145, 165  
 Wilson, Woodrow 135  
 Wysłouch, Bolesław 164  
 Wisner, Henryk 10, 24, 70, 145  
 Wiwulski, Antoni → Vivulskis, Antanas  
 Woyniłowicz, Edward 22  
 Woyniłowiczówna, Zofia 22  
 Wróblewski, Tadeusz Stanisław →  
 Vrublevskis, Tadas  
 Wróblewski, Walery 21  
 Zakarevičius (Zacharevičius), Jonas 23  
 Zasztowt, Aleksander 30, 37–39, 45,  
 117, 128  
 Zaunius, Dovas 63  
 Zauniūtė, Morta 26  
 Zieliński, Henryk 11  
 Zienkiewicz, T. 24  
 Zmaczyński, Adolf 36  
 Zmitrowicz, Józef 12, 33  
 Zubovas, Vladimiras 64  
 Żeligowski, Lucjan 53, 130  
 Żytkowicz, Leonid 32  
 Žepkaitė, Regina 67  
 Žmuidzinavičius, Antanas 30  
 Žukauskas, Silvestras (Żukowski, Syl-  
 wester) 167